

XX. Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Tábor

Táborzáró beszámoló 2005.

1. Bevezetés

A Bódva-völgy Észak-Magyarország egyik kiemelt jelentőségű ökológiai folyosója. Kifejezetten hegyvidéki forrásvidékétől az alföldi jellegű torkolatvidékig változatos élőhelyek alakultak ki. A völgy hazai szakasza megközelítőleg É-D irányú, ezért vonulási folyosó jelleggel a kisebb és a nagyobb testű madarak egyaránt szívesen használják. Erre alapozva a völgy egy arra alkalmas pontján 1986 óta hosszútávú ornitológiai vizsgálat folyik. A terület madárvilágának és a táborban folyó kutatói, természetvédelmi munka bemutatásának kapcsán ismeretterjesztő és szemléletformáló tevékenységet is végzünk fiatalok (óvodástól az egyetemista korosztályig) körében. Ezek a célok és feladatok mára egymástól elválaszthatatlan egységgé forrtak össze a Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Táborban, létrehozva Észak-Magyarország egyik legnagyobb őszi vonuláskutató és természetismereti bázishelyét.

2. Elhelyezkedés, módszerek

A tábor a Bódva-völgy egy viszonylag szűk, alig 500 méter széles szakaszán található. A völgyet itt közrefogó két hegyoldal zárt cseres-tölgyesekkel és gyertyános tölgyesekkel fedett, míg a völgyaljban kaszáló- és mocsárrétek, művelt és felhagyott szántóföldek, bokorsorok, illetve a Bódva egykor levágott mederszakaszai húzódnak. A konkrét vizsgálati terület nagy részét magába foglaló két, egymással párhuzamos bokorsor az egyik hegyoldal lábánál eredő források vize mentén kialakult ligeterdőfoltok és cserjések mentén helyezkedik el. További vizsgált élőhelyek egy felhagyott legelő területén kialakult zárt töviskes cserjések, valamint a Bódva és ártere. A különböző élőhelyek, a nagy mennyiségű táplálékot nyújtó cserjések, és a víz közelsége változatos madárvilágot biztosítanak a fészkelési időszakban és a vonulás során egyaránt.

A táborban 2005-ben 2 időszakban vizsgáltuk a terület madárvilágát:

1. Április 15. és július 12. között a területen a CES: Constant effort ringing in Europe - magyar megfelelőjeként Állandó Ráfordítású Gyűrűzés – standard protokollja alapján dolgoztunk. A program a 80-as években indult Nyugat-Európából. Célja egy hosszútávú monitoring rendszer működtetése, amely az élőhelyek állapotát és az élőhelyek minőségét jelző fészkelő madárfajok állományait kívánja vizsgálni Hazánk az idén csatlakozott, több mint tucatnyi helyszínnel. További információk az EURING honlapján olvashatóak. A program során Szalonnán 9 alkalommal, 8 hálóval végeztünk munkát – a CES protokoll alapján.
2. Augusztus 12. és október 27. között rendeztük meg a hagyományos őszi vonuláskutató tábort., idén jubileumi, 20. alkalommal. A munkát az Actio Hungarica standard protokollja alapján végeztük. Az Actio Hungarica Madárvonulás-kutató Hálózat célja a hazai fészkelő és vonuló madarak standard mintavételi eljárással végzett hosszútávú monitoring vizsgálata. Ez többek között a vonulási stratégiák és dinamika, illetve a vizsgált élőhelyek, az időjárás, stb. hatását vizsgálja. A vizsgálat során Szalonnán 34 standard hálóállást használtunk, 33 darab

12 méteres és 1 darab 7 méteres lengyel hálóval. Az adatfelvételezést a protokoll szerint végeztük.

Jelen beszámolóban elsősorban a 2. időszak munkáját kívánjuk bemutatni, ugyanakkor röviden áttekintjük a CES legfontosabb eredményeit is.

3. Madártani eredmények

3.1. CES

A CES protokoll időszakában, a fészkelési időben 9 alkalommal, 6-6 órát hálóztunk, kifejezetten a töviskes élőhelyeken. Ez alatt az idő alatt 31 madárfaj 234 egyedét jelöltük meg. Az időszak alatt jelentős mennyiségű olyan madárfaj vizsgálatára volt lehetőség, amely korán elvonul, így a hagyományos augusztus közepén kezdődő tábor elején már elhagyják a területet vagy csak igen kis számban vonulnak (pl. karvalyposzáta, töviszúró gébics, seregély). A csapadékos június eleji időjárás a fészkelési időszakot egyes fajoknál alaposan eltolta, de szerencsére a kirepült fiatalok tekintetében látványos csökkenést nem eredményezett. A vonulásból későn érkező fajok esetében július közepéig kirepült fiókákkal nem lehetett találkozni (karvalyposzáta, töviszúró gébics). Érdekességként megemlíthető, hogy a területen idén fenyvescinege is fészkel. A hím rendszeresen énekelt, 1 öreg és 1 fiatal egyedet megfogni is sikerült. Az állományviszonyok változásáról várhatóan a 4.-5. évtől lesz érdemes beszámolni.

3.2. Őszi vonulás

3.2.1. Fajösszetétel, állományváltozások

A két és fél hónap alatt 63 faj 6380 egyedét jelöltük. Ezzel a táborban eddig megjelölt madarak száma 71459-re emelkedett. Egyedszám tekintetében ez volt eddig a legsikeresebb év, a fajszám átlagosan alakult. Az abszolút egyedszámtól eltekintve, a napi 83 madaras átlagos fogás csak a 3. az elmúlt 10 év adatait tekintve – a legmagasabb átlag 2003-ban 90 madár/nap volt. A fogásokat és visszafogásokat összegezve 7551 alkalommal került madár a hálókba. Az augusztusi időjárás nagyon kedvezőtlen volt. Rendszeresek voltak a legalább fél napos összehúzások, a csökkentett hálófelület alkalmazása. A Bódva vízszintje annyira megemelkedett, hogy az első néhány nap után össze kellett húzni a fölötte kifeszített hálókat, és az erős sodrás miatt csak szeptember elején lehetett újra a fogással próbálkozni. Ez jelentősen csökkentette a jégmadár fogási esélyeket. Viszont így is sikerült két billegetőcankót fogni.

A táborban fogott fajok száma nem növekedett. Az idén is barátkából és vörösbegyből fogtunk a legtöbbet. A vörösbegy mozgás kifejezetten erős volt, de a barátkák száma is átlagon felüli volt. A tavalyi évben tapasztalt erős szencinege-, kékcinege, rigó és szürke légykapó aktivitás 2005-ben is megmaradt. A fenyvescinegék és kormosfejű cinegék száma viszont nagyon alacsony volt, mindössze egy-két példány került elő.

Földrajzi helyzete és élőhelyi adottságai következtében több viszonylag ritkábban gyűrűzött madárfaj fordult elő a területen rendszeresen. Ezek a következő egyedszámban vonultak át a területen: hegyi billegető (3), kerti rozsdafarkú (17), sárgafejű- (112) és tüzesfejű királyka (22), kis légykapó (12), kormosfejű cinege (2), fenyvescinege (4), hegyi fakusz (31), nagy fülemüle (5) + 5 harkályféle 22 egyede. A kis légykapót és a hegyi fakuszt leszámítva mindegyik a megszokottnál kisebb számban volt jelen.

Faunisztikai szempontból az idei legérdekesebb fogás két bajszos sármány volt. Mellettük lokálisan és szezonálisan értékes megfigyeléseknek számít még a billegető cankó és a vadgerle gyűrűzése.

A téli madárvendégek megérkezése szeptember közepén a csízekkel kezdődött, majd szeptember végén a fenyőpintyekkel folytatódott. A faj az országos mozgáshoz képest hamar és nagy mennyiségben érkezett, a tábor végéig 16 pld-t sikerült fogni úgy, hogy a tábor néhány kilométeres körzetében nem voltak napraforgótáblák. A süvöltők kifejezetten későn és kis számban érkeztek. Ezen kívül néhány szőlőrigó is előkerült.

A tábor területén észlelt fajok száma az idén nem növekedett. A távcsöves madármegfigyelés az utóbbi években kifejezetten háttérbe szorult a gyűrűzés és az ismeretterjesztő munka mellett.

3.3.2. Megkerülések

A megkerüléseket tekintve az idén 155 legalább egy éve meggyűrűzött egyed visszafogásait regisztráltunk, 213 alkalommal. Ennek többszörösét teszik ki az idei szezonon belül gyűrűzött és még a szezon alatt megkerült egyedek száma. A nyári CES program során fészkelőként, vagy a területen született fiatal madarak közül nagyon sokat ősszel is megfogtunk.

Külföldi gyűrűs madár kettő került elő a táborban. Szeptember végén egy olasz gyűrűs vörösbegy került meg Szalonnán. Ez örömteli esemény volt, mert a táborba a 20 év alatt eddig összesen 12 külföldi gyűrűs madár érkezett, és ezek közül 9 a szomszédos szlovák táborból. Vörösbegyből korábban egy spanyol gyűrűs is előkerült, 2150 km-re gyűrűzték Szalonnától. Szalonnán gyűrűzött vörösbegyekből pedig 3 került elő már Olaszországban. A másik külföldi gyűrűs madár egy szlovák gyűrűs barátposzáta volt, amit 2004 őszén a 24 km-re fekvő Drienovac (Somodi) településen működő gyűrűzőtáborban jelöltek meg.

A tábor legrégebb visszafogásáért folyó versenyben a tavaly második helyre szorult barátcinege egyed a „rekordkísérlet kedvéért” az idén két alkalommal is előkerült, így 9 évvel (3311 nappal) ezelőtti gyűrűzésével újra az első lett. Ezzel együtt az ország legöregebb, ismert korú barátcinegéje is. A 20 legöregebb madarunk közé hosszú idő után újra bejutott egy barátka. 6 évvel ezelőtt lett megjelölve. Idén a tavalyi évhez képest kevesebb cinegét fogtunk korábbi évekből vissza.

4. Bemutatás, környezeti nevelés

A tábor elmúlt években egyik legdinamikusabban fejlődő tevékenysége a környezeti nevelés területén mutatkozik. Évente több tíz alternatív biológiaórát, terepi kiselőadást és bemutatót tartunk a látogatók számára, mely így kiemelkedő szereppel rendelkezik a régióban végzett oktatási tevékenységek körében. A csoportok jelentős része abból a hátrányos helyzetű észak-borsodi régióból érkezik, ahol az utóbbi években, évtizedekben felhagyott bányászati, ipari tevékenységek nyomán a természeti környezet jelentősen károsodott, így nekik már maga a nemzeti park területére tett kirándulás is külön élményt jelent.

Idei év a bemutatás szempontjából a legeredményesebb volt. Az idei évben 22 oktatási intézményből érkeztek gyermekek. 36 csoportban összesen 1365-en látogattak ki a táborba. 14 általános iskola, 6 óvoda és 2 gimnázium vett részt a szervezett programokban.

Szeptember közepére kialakítottunk egy, a Bódva-völgy jellegzetes élőhelyeit bemutató tanösvényt, amely a Bódva hídjától a táborig 6 állomáson, 7 táblával segíti meg a táborba bejövő gyerekeknek a terület és élővilágának megismerését. A

tanösvényhez játékos feladatlap is készült minden egyes korosztálynak. A tanösvény csak a tábor működése alatt van kihelyezve.

A táborba érkezve a bemutatás a következőképpen alakult:

- A csoportok kiselőadást hallgattak meg a madárvonulás-kutatás történetéről, jelentőségéről, aktuális kérdéseiről illetve feladatairól; továbbá általános madárvédelemről: pl. madárodúk használatáról, téli madáretetésről. Előadás közben bevontuk a gyerekeket is, egyes témákat közösen vitattunk meg.
- A csoportok részt vettek a madárfogó hálók ellenőrzésében, bemutattuk a hálók működését, a tábor területén található élőhelyeket, a madarak szempontjából jelentős növényfajokat, terméseket.
- A befogott madarak gyűrűzése során közelről megtekinthették az egyes madarakat, minden befogott faj kapcsán megismerhették az adott faj határozóbélyegeit. Rövid előadásokat tartottunk az adott fajok életének legfontosabb, illetve legérdekesebb részleteiről, különleges szokásairól. A bemutató interaktív jelleggel zajlott, abban a gyermekek is aktívan részt vehettek.
- Az ellenőrzések közt, illetve a program végén a tábor melletti kaszált réten kikapcsolódásra, játékokra is sor kerülhetett. A csoportok a program végén kisebb ajándékokkal tértek haza (madárodú, matrica, madárvédelmi tájékoztató anyag, plakát, stb.).

Az alternatív biológiaórák mellett hosszabb ideig tartó táboroztatást is végeztünk. ennek során középiskolások, egyetemisták és dolgozó emberek érkeztek a táborba szép számmal, hogy a tábor munkájában segítsenek, illetve megismerkedhessenek a madarász és természetvédelmi munkával. Idei évben minden eddiginél magasabb volt az aktivitás. 140 önkéntes vett részt a tábor munkájának zavartalan lebonyolításában. Az önkéntesek az ország 44 pontjáról érkeztek, naponta átlagosan 9-en voltak kinn, összességében kerekén 700 napnyi önkéntes munkát biztosítva! Különösen sok érdeklődött vonzott az augusztusi időszak, amikor naponta 20-30 ember volt kinn, a rossz idő ellenére is. Egy-egy résztvevő átlagosan több mint 5 napot tartózkodott kinn. Örvendetes mértékben növekszik a táborban a családosok száma.

A táborban folyó munkáról az idén több fórumon is beszámoltunk. Rövid bemutatót lehetett látni a Magyar Televízió Natura Magazinjában. A Magyar Televízió Putnoki Regionális stúdiója hosszabb riportot forgatott. Az Észak-Magyarország c. regionális napilapban is jelent meg figyelemfelhívó cikk.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton kívánunk köszönetet mondani azoknak a gyűrűzőknek, akik a tábor munkájában az idén részt vettek: Farkas Roland, Huber Attila, Dr. Juhász Lajos, Kováts Dávid, Petróczky Ildikó, Tóth László, Trungel László. Köszönet illeti továbbá az önkéntes madarászok nélkülözhetetlen és lelkes munkáját is.

	Madárfaj	CES	08.12.-10.27.	Összesen
1.	Accipiter nisus		1	1
2.	Actitis hypoleuca		2	2
3.	Streptopelia turtur		1	1
4.	Alcedo atthis		23	23
5.	Jynx torquilla	1	8	9
6.	Picus canus		3	3
7.	Dendrocopos major		7	7
8.	Dendrocopos medius		1	1
9.	Dendrocopos minor		3	3
10.	Hirundo rustica		5	5
11.	Delichon urbica		1	1
12.	Anthus trivialis		16	16
13.	Motacilla cinerea		3	3
14.	Troglodytes troglodytes		147	147
15.	Prunella modularis		74	87
16.	Erithacus rubecula	13	1515	1528
17.	Luscinia megarhynchos	4	9	13
18.	Luscinia luscinia		5	5
19.	Phoenicurus ochrurus	1	18	19
20.	Phoenicurus phoenicurus		17	17
21.	Saxicola rubetra		12	12
22.	Saxicola torquata		21	21
23.	Turdus merula	18	316	334
24.	Turdus philomelos	8	215	223
25.	Turdus iliacus		3	3
26.	Hippolais icterina		18	18
27.	Sylvia nisoria	13	1	14
28.	Sylvia curruca	12	41	53
29.	Sylvia communis	1	121	122
30.	Sylvia borin	3	83	86
31.	Sylvia atricapilla	38	1449	1487
32.	Locustella naevia		5	5
33.	Locustella fluviatilis		4	4
34.	Acrocephalus schoenobaenus		2	2
35.	Acrocephalus palustris		5	5

	Madárfaj	CES	08.12.-10.27.	Összesen
36.	Acrocephalus scirpaceus		2	2
37.	Phylloscopus sibilatrix	1	11	12
38.	Phylloscopus collybita	6	315	321
39.	Phylloscopus trochilus	3	107	110
40.	Regulus regulus		112	112
41.	Regulus ignicapillus		22	22
42.	Muscicapa striata		130	130
43.	Ficedula parva		12	12
44.	Ficedula albicollis	3		3
45.	Ficedula hypoleuca		15	15
46.	Aegithalos caudatus	2	118	120
47.	Parus palustris	3	36	39
48.	Parus montanus		2	2
49.	Parus ater	2	4	6
50.	Parus caeruleus	17	233	250
51.	Parus major	37	446	483
52.	Sitta europaea	2	20	22
53.	Certhia familiaris	3	31	34
54.	Oriolus oriolus	1		1
55.	Lanius collurio	9	60	69
56.	Garrulus glandarius	1	20	21
57.	Sturnus vulgaris	2		2
58.	Passer domesticus	4	4	8
59.	Passer montanus	8	118	126
60.	Fringilla coelebs		128	128
61.	Fringilla montifringilla		16	16
62.	Carduelis chloris	11	125	136
63.	Carduelis carduelis		1	1
64.	Pyrrhula pyrrhula		10	10
65.	Coccothraustes coccothraustes	2	103	105
66.	Emberiza citrinella	5	22	27
67.	Emberiza cia		2	2
	Összesen	234	6380	6614